

Alliance numismatique
européenne — Europees
Genootschap voor Munt-
en Penningkunde

PUBLICATION PÉRIODIQUE — TIJDSCHRIFT

FONDATEURS — STICHTERS

RENÉ DE MARTELAERE ANTOINE VANDEN BRANDEN

Secrétaire Général : DEWIT, Pierre, 4, Place Quentin Metsys, LOUVAIN
Algem. Sekretaris : 4, Quinten Metsysplaats, LEUVEN

Bulletin :
Tijdschrift : DE MEY, Jean, 77, Dries, WATERMAAL

Cotisation - Bijdrage :

Membre Protecteur : 200 fr. Membre : 150 fr au CCP 8460.38 de A.N.E. à Bruxelles
Beschermend lid : 200 fr. Lid : 150 fr op P.C.R. 8460.38 van het E.G.M.P. te Brussel

Les membres étrangers versent la valeur correspondante.

Membres français : correspondance à HERSENS, Willy, 40, Heuvelstraat, BOECHOUT

AVRIL 1963

— 4 —

APRIL 1963

LES SOUVERAINS D'OR DE CHARLES II FRAPPÉS A ANVERS

Dans le catalogue de MM. H. Enno van Gelder et M. Hoc ⁽¹⁾ nous trouvons mentionnés, sous le n° 345-1, les souverains d'or de Charles II frappés à Anvers :

- a) Type I (frappé au marteau) 1666, 1681 W 1051
b) Type II (frappé au balancier) (1692-1698) non retrouvés

En 1962, le Cabinet des Médailles a acquis un souverain d'Anvers portant la date de 1694 (fig. 1) et encore frappé au marteau (type I). La contradiction entre cette pièce et les données du catalogue EVG-H nous a amené à faire quelques vérifications.

(1) H. ENNO VAN GELDER et M. HOC, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols*, 1434-1713, Amsterdam, 1960. Cité plus loin comme EVG-H.

Les souverains d'or frappés à Anvers sont rares. Selon les comptes de la Monnaie d'Anvers, comptes que nous citons d'après A. de Witte (2), on a émis :

5.160 pièces entre le 29 janvier 1666 et le 9 août 1666 ;
 3.985 pièces entre le 11 août 1666 et le 19 août 1667 ;
 1.005 pièces entre le 30 juin 1684 et le 19 octobre 1685 ;
 3.976 pièces entre le 10 janvier 1692 et le 25 avril 1696 ;
 14.126 pièces au total, toutes frappées au marteau.

Fig. 1. CHARLES II : SOUVERAIN FRAPPÉ AU MARTEAU, ANVERS, 1694.

Deux ou trois comptes seulement semblent manquer pour Anvers pendant le règne de Charles II, à moins qu'il n'y ait pas eu de frappe pendant les périodes :

a) du 4 avril 1682 au 2 décembre 1682 ;
 b) du 9 septembre 1690 au 10 janvier 1692 (3) ;
 c) du 25 avril 1696 au 19 septembre 1697.

De ces données nous pouvons conclure que le souverain de 1681 pour Anvers renseigné dans EVG-H n'existe pas (4).

En 1691, probablement (5), le premier balancier fut installé à Anvers et nous savons qu'à partir de 1692, des monnaies furent frappées au balancier. Heureusement, le compte de 1692 à 1696 nous indique séparément les espèces encore frappées au marteau

(2) A. DE WITTE, *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant*, tome III, Anvers, 1899, p. 195-206.

(3) A. DE WITTE, l. c., p. 204, note 2, fait remarquer que pendant cette période la possibilité existe que l'atelier d'Anvers n'ait pas frappé à cause de l'installation d'un ou de plusieurs balanciers. Un liard (d'essai?) de 1691, frappé avec la nouvelle machine, est connu.

(4) Un souverain d'or de 1681 avec la marque d'atelier partiellement hors flan, mais incontestablement de Bruxelles et se trouvant au Cabinet des Médailles à Bruxelles a peut-être été la cause de la mention de cette date pour l'atelier d'Anvers, à moins que 1681 dans EVG-H soit une faute d'impression pour 1684.

(5) A. DE WITTE, *o. c.*, p. 194, d'après GÉNARD, *L'Hôtel des monnaies d'Anvers*, p. 85.

et celles frappées avec les nouvelles machines, et la totalité des 3.976 souverains figurant sur ce compte a été frappée au marteau (6).

Des comptes conservés, postérieurs à 1696, il apparaît qu'aucun souverain n'a été frappé au balancier à Anvers. Seul, si un compte existe pour la période du 25 avril 1696 au 19 septembre 1697, il pourrait noter de ces pièces mais rien n'est moins certain.

Les dates mentionnées dans EVG-H 345-1b doivent donc être modifiées en : existence douteuse (1696-1697?).

En fait, nous connaissons seulement trois dates différentes pour les souverains d'or d'Anvers au nom de Charles II :

- 1666 a) Coll. M. V. Quadras y Ramon (7), cité par A. de Witte sous le n° 1051.
 b) Vente J. Schulman, 1915, lot 672, acquis par un Américain.
 1684 a) Anvers, Vleeshuis.
 b) Coll. R. Symoens de Bruxelles.
 1694 a) Cabinet des Médailles à Bruxelles.
 b) Vente Ch. Dupriez, 25 janvier 1899, lot 112.

Fig. 2. CHARLES II : SOUVERAIN FRAPPÉ AU BALANCIER, BRUXELLES, 1691.

Les années suivantes peuvent encore exister : 1667, 1685, 1692, 1693, 1695 et 1696, mais comme les comptes chevauchent sur plusieurs années et que le petit nombre de pièces frappées peut très bien s'être fait dans le courant d'une année il est presque certain que toutes ces dates ne peuvent exister. Et peut-être bien qu'en réalité il n'existe que les trois dates connues (8). Marcel THIRION

(6) Détail du compte du 10 janvier 1692 au 25 avril 1696 (A. DE WITTE, p. 204-205) : a) frappe au marteau : 10.507 doubles souverains d'or ; 3.976 simples souverains ; 195.826 patagons d'argent ; 36.530 demi-patagons. b) frappe au balancier : 611 doubles souverains d'or ; 281.863 et 12.704 patagons d'argent ; 5.987.584 et 179.712 liards ; 117.852 et 116.864 gigots.

(7) *Catalogo de la collección de Monedas y Medallas de Manuel Vidal Quadras y Ramon de Barcelona*, Barcelone, tome II, 1892, p. 439, n° 9495, mais non reproduit.

(8) Nous remercions M.F. Smekens, conservateur des Oudheidkundige Musea d'Anvers, M. R. Symoens de Bruxelles, M.J. Schulman d'Amsterdam pour leur aide précieuse ainsi que toutes les personnes que nous avons importunées à ce sujet.

EEN PORTUGESE TOLPENNING IN PORCELEIN

Toen in 1921 de brug ingehuldigd werd die de Duro overspande om de stad Porto met de gemeente Gaia te verbinden, werd een tol geheven die diende om de zware onkosten te helpen dragen.

Deze tol is tot op heden nog van kracht en wordt in portugese munt vereffend. Aanvankelijk werd echter een porceleinen penning ter waarde van 1 centavo vervaardigd die als tolpenning dienst deed. Alhoewel steeds gangbaar wordt hij nu praktisch niet meer gebruikt.

Beschrijving :

GAIA onder een kroon waarboven een tot aan de borst afgebeelde, drinkende mannenfiguur. Links en rechts van de kroon : tweemaal 1921, in cirkelvorm.

Kz : C.M.G./1/*CENTAVO*

Jammer dat we niet te weten zijn gekomen waar deze penningen vervaardige werden. Wel bestatigen wij dat verschillende vormen werden gemaakt voor hun vervaardiging. Verschil van lettervorm en letterschikking zijn ons bekend door vergelijking van meerdere cksemplaren.

Izeghem.

M. NUYTENS.

● *Méreau de taxe d'un centavo portugais en porcelaine de 1921 permettant le passage du pont sur le Duro reliant Porto à Gaia.*

5 FRANK LEOPOLD I (Herssens 6) EN HET RANDSCHRIFT

Medelid, Mijnheer F. Morin liet ons het resultaat geworden van zijn opzoeken betreffende de plaats van de woorden DIEU PROTEGE LA BELGIQUE op de rand van de 5 frank, Leopold I, type Braemt, alsmede van de afstand waarop die woorden zich onderling bevinden. In het kort : DIEU PROTEGE steeds dezelfde lengte. LA BELGIQUE steeds dezelfde lengte.

Het sterretje tussen BELGIQUE en DIEU staat praktisch nooit in het midden.

De afstanden tussen PROTEGE en LA, evenals tussen BELGIQUE -sterretje-DIEU zijn onstandvastig.

Het randschrift heeft geen vaste plaats ten overstaan van voor- en keerzijde typen.

Besluit : het randschrift werd met drie verschillende stempels aangebracht.

Om nu het fijne van de zaak te weten, werd beroep gedaan op Mijnheer G. Van den Briele, Controleur bij het Aanmunten, die, met zijn gekende bereidwilligheid, ons de gevraagde inlichtingen verschafte, waarvoor wij hem danken.

Hij schreef ons (en wij vertalen) : « Het aanbrenge van het randschrift, of de randversiering, kan op twee manieren bewerkstelligd worden. De ene wijze bestaat er in het randschrift op de rand van het muntplaatje (flan) aan te brengen vóór dat de eigenlijke munt geslagen wordt, en dit met een speciale machine en met behulp van twee randstempels. Later worden dan deze muntplaatjes aan de muntpers toevertrouwd, waar een speciale, uit drie beweegbare stukken bestaande ring (virole) het reeds geslagen randschrift beschermt op het ogenblik dat de munt geslagen wordt. Met zulk een methode is het begrijpelijk dat de rand van het stuk soms onder hevige druk komt zodat sommige delen van het randschrift minder scherp zichtbaar blijven.

De andere manier, veel delikater van uitvoeren, bestaat in het aanbrenge van het randschrift op het ogenblik dat de munt zelf geslagen wordt. Dit gebeurt met een uit drie beweegbare delen bestaande ringstempel, die op zijn binnenkant de te slagen legende incuus of in relief draagt, al naar gelang het randschrift in relief of incuus dient aangebracht.

Volgens het in het Muscum van het Munthof bewaarde materiaal uit die tijd blijkt dat de beide manieren in voege waren, maar ik meen dat de laatste het meest gebruikt werd. Uit het nauwkeurig onderzoek van dit materiaal blijkt dat de plaats van het sterretje op een van de drie ringstempeltjes niet altijd op de zelfde plaats aangebracht werd. Veel zulke ringstempels zijn gebruikt geworden daar stempels van kleine afmeting minder weerstand bieden en dus dikwijls moesten hernieuwd worden.

Wat de stand van het randschrift, ten overstaan van de typen van voor- en keerzijde aangaat, is het begrijpelijk dat in het eerst genoemde geval deze wilkeurig is, terwijl in het tweede de ringstempeltjes beweegbaar waren en, alhoewel steeds in een bepaalde volgorde, niet steeds dezelfde plaats in de muntpers kregen. »

Vient de paraître :

MONNAIES GRAND-DUCALES et ESSAIS MONÉTAIRES
DU GRAND-DUCHÉ DE LUXEMBOURG

par FERN. VICTOR

Broché — sur 38 pages 14 × 20 cm — douze tableaux de monnaies
— en trois langues : français, anglais, allemand —

1 exemplaire : 60 fr lux.
5 exemplaires : 55 fr lux. + transport et assurance
10 exemplaires : 50 fr lux.

C.C.P. 174-05

C. Banque Générale : 63064

Fern. VICTOR, 56, rue Henri VII, LUXEMBOURG.

ÉCHOS DU MONDE NUMISMATIQUE

LUXEMBOURG

Le grand duché de Luxembourg vient d'émettre deux nouvelles pièces de monnaie :

100 francs 1963 : Argent 835/1000, module 33 mm, poids 18 g.
D/ Tête de la souveraine à droite. Autour : CHARLOTTE
GRANDE DUCHESSE DE LUXEMBOURG —
1963 —. Le long de cette légende et à droite de la
tête : J. N. LEFEVRE (graveur).

R/ Armes couronnées soutenues par deux lions, en dessous
100 F. et JNL (graveur).

Tranche cannelée.

Cette pièce a été frappée à Bruxelles en 50.000 exemplaires seulement. Elle commémore le millénaire de la ville de Luxembourg.

Les essais suivants ont été fabriqués :

Argent : comme le type courant mais à gauche de la tête et le long de la légende : ESSAI.

Nickel : même description. Poids : 15,70 g.

Bronze : même description. Poids : 15,30 g.

5 Francs 1963 : Cupro-nickel, module 24 mm, poids 7 g.

D/ Tête de la souveraine à droite. Autour : CHARLOTTE
GRANDE DUCHESSE DE LUXEMBOURG. Placé
sous le menton et le long de la légende : J. N. LEFEVRE
(graveur).

R/ Armes couronnées, accostées de la valeur (5-F). J.N.L.
(graveur) en dessous.

Tranche cannelée.

L'atelier de Bruxelles a frappé 2.000.000 d'exemplaires.

Les essais suivants ont été fabriqués :

Argent : Comme le type courant mais le mot ESSAI se trouve au droit verticalement dans la nuque de l'effigie. Poids : 7,12 g.

Nickel : même description. Poids 7 g.

La Caisse d'Épargne de l'État (1, place de Metz à Luxembourg) fournit ces deux pièces (types courants) contre un versement anticipé de 116 francs (C.C.P. 99. Luxembourg).

Cet organisme est également en mesure de fournir les pièces de 100, 50 et 20 francs (Jean l'Aveugle) 1946 au double de la valeur faciale majorée des frais d'envoi.

ISRAEL

Cet état vient d'émettre une monnaie commémorant le festival de Chanuka.

1 livre 1962 : Cupro-Nickel ; module 32,2 mm, poids 14,1 g.

D/ Valeur en Hébreu inscrite dans un triangle incus.

R/ Légende hébraïque inscrite dans un triangle incus.

Cette monnaie a été frappée à Berne en 12.000 exemplaires (type courant) et 5.000 exemplaires sur flans polis.

DANEMARK

1 couronne 1962 : cupro-nickel.

D/ Tête du roi à droite.

FREDERIK IX KONGE AF DANMARK

R/ Armes couronnées et accostées du millésime (19-62). Au dessus la valeur 1 KRONE.

La tranche est cannelée.

PROCHAINES VENTES PUBLIQUES

H. PILARTZ (Cologne).

Du 16 au 18 mai 1963. Monnaies antiques, du Brandebourg et de la Prusse.

HESS et LEU (Lucerne).

Du 3 au 4 avril 1963. Monnaies grecques, romaines et byzantines. SPINK and Son (Londres).

Du 23 au 24 juin 1963. Bronzes romains de conservation exceptionnelle.

G. HIRSCH (Munich).

Le 10 juin 1963. Monnaies allemandes.

FRANKFURTER MÜNZHANDLUNG (Francfort sur le Main).

Du 7 au 8 juin 1963. Monnaies antiques, bractéates, allemandes diverses du XIXe et du XXe siècles.

DOROTHEUM (Vienne).

Du 2 au 3 avril 1963. Monnaies antiques, autrichiennes et diverses.

CATALOGUE DES MONNAIES ÉMISES
PAR LES PROVINCES DU SUD EN RÉVOLTE
CONTRE LEURS SOUVERAINS LÉGITIMES

(Suite)

XIII

LES ÉTATS DE FLANDRE

Historique :

Le 26 juillet 1581, les États Généraux renoncent à leur serment de fidélité envers Philippe II. Sa déchéance est proclamée (21 août). François d'Anjou, duc d'Alençon, accepte la souveraineté des Pays-Bas. Après avoir fait son entrée solennelle à Anvers, il se fait inaugurer à Gand comme comte de Flandre. Les Flamands avaient cependant peu de sympathie pour ce prince qui avait mauvaise réputation mais ils s'inclinèrent devant le choix du Taciturne. Malgré de nombreuses interventions du prince d'Orange, le nouveau comte ne tarda pas à s'aliéner la confiance de ses sujets et sa position devint de jour en jour plus difficile, jusqu'à ce que les États de Flandre se prononcent contre lui. Le duc d'Alençon est obligé de s'enfuir. La Flandre, à l'instar du Brabant, prend un gouvernement de forme républicaine. Pour sa part, la ville de Gand, sous l'impulsion des calvinistes, semble s'attribuer une certaine autonomie. Cet état de choses ne devait pas durer longtemps car la mort du Taciturne avait jeté le désarroi parmi les révoltés et chaque jour de nouvelles fractions du pays revenaient sous l'autorité royale. Gand capitula le 17 septembre 1584. Le rétablissement du culte catholique y fut reçu par la bourgeoisie comme un bienfait.

La numismatique de cette période se divise en :

A) *Jelons ou monnaies pour l'inauguration du comte de Flandre* (1581).

B) *La frappe gantoise de 1581.*

C) *La frappe à Gand sous le duc d'Alençon* (1581-83).

D) *La frappe à Gand sous le régime calviniste* (1583-84),

E) *Les monnaies contremarquées du Pays de Waes* (1582),

F) *La frappe à Bruges sous le duc d'Alençon* (1582-83),

G) *La frappe à Bruges sous les États de Flandre* (1583-84),

H) *Le siège de la ville d'Audenaerde* (1582),

I) *Le siège de la ville d'Ypres* (1583).

COIN DU COLLECTIONNEUR
HOEKJE VAN DE VERZAMELAAR

LAVAGNE, François, 51, rue du Général Delestraint, Paris 16e, demande aux collectionneurs belges et hollandais de poids monétaires, de lui envoyer une liste de leurs duplicata, avec réciprocity. Merci d'avance.

* * *

Zoek te ruilen of te kopen : munten van engelse kolonies.
Schrijven aan CUYPERS : Luitenant Lippenslaan 36, BORGERHOOUT.

* * *

Désire acheter vieilles monnaies suédoises et norvégiennes en or, argent ou cuivre. Recherche couronnes et monnaies en or du monde entier.

Peux offrir toutes pièces modernes suédoises, réf. cat. Yeoman.

Wens te kopen oude munten van Zweden en Noorwegen in goud, zilver, brons, koper. Zoek kronen en gouden munten van de hele wereld. Kan alle moderne Zweedse munten aanbieden, ref. cat. Yeoman.

Écrire à : LARS - Magnus Björkquist, Rob. Almströmogat, 3, Stockholm Va. Schrijven aan : zie hierboven.

* * *

MORIN Fr., 32, rue Van Artevelde, BOOM.
achète catalogues spécialisés (monnaies modernes) de tous pays autres que Benelux, Pays-Bas, Allemagne, Grande-Bretagne, Raymond Wayte, Yeoman. Faire offre avec prix et état.

koopt katalogen (moderne munten) van alle landen, buiten Benelux, Nederland, Duitsland, Groot-Britannië, Raymond Wayte, Yeoman.

Prijs en bewaarstaat opgeven.

* * *

HENRY LEVIE, 27, rue du Congrès, BRUXELLES I, désire acheter ou échanger en pièces de France et Allemagne millésimes et ateliers ; Italie, Grande Bretagne. Envoyer liste des doubles.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Nous ne saurions trop conseiller à nos membres de lire attentivement le règlement des ventes publiques auxquelles ils participent.

Lorsque celui-ci ne donne pas de garanties quant à l'authenticité ou à la description des monnaies mises en vente, l'acheteur éventuel doit se rendre à l'exposition et y examiner avec un maximum d'attention les pièces susceptibles de l'intéresser. Cela lui évitera des déboires ultérieurs. A bon entendeur salut!

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

A) JETONS OU MONNAIES POUR L'INAUGURATION DU COMTE DE FLANDRE

Si je mentionne ces pièces dans un catalogue de monnaies, c'est que l'on prend parfois (et même des numismates professionnels) ces pièces pour des monnaies.

Ces jetons au nombre de trois (or, argent et cuivre) n'avaient aucun pouvoir libératoire. Monsieur Ch. Gilleman dans la Revue belge de Numismatique de l'année 1933 (p. 97 à 101) prouve, documents à l'appui, qu'il s'agit bien de jetons.

JETONS D'INAUGURATION DU DUC D'ALENÇON COMME COMTE DE FLANDRE

(à suivre)

Jean DE MEY
BRUXELLES

UNE MONNAIE FRANÇAISE INÉDITE

Il s'agit de la pièce d'or de 50 francs 1868 pour le règne de Napoléon III. Cette pièce n'a été frappée cette année à Paris qu'en 15.000 exemplaires seulement. Mais l'exemplaire qui nous occupe porte les lettres d'atelier BB c'est-à-dire Strasbourg, or aucune frappe de cette pièce n'a été enregistrée cette année pour cet atelier. Cette pièce vient d'apparaître à la dernière vente Schulman New York (17 au 19 janvier 1963) sous le numéro 424 et elle est estimée 250 dollars.

Jules GIERCKS
WEMMEL

ANTWERPEN EN DE NUMISMATIEK

Vorige eeuw kende de munt- en penningkunde in ons land een grote opbloei en de numismatiek werd als 't ware gemoderniseerd.

Dat is voorzeker opgevallen bij hen, die op zoek togen in de rijke bibliografie welke over de numismatiek bestaat. In boekwerken en in allerlei tijdschriften en katalogi, zullen ze zeker het verschil opgemerkt hebben in opvatting en samenstelling van numismatische boekwerken uit de xviie en xviiie eeuwen en deze, welke in de tweede helft van vorige en in deze eeuw het licht zagen.

In ons land leverde de « Société belge de numismatique », de latere « Société royale belge de numismatique » op dat gebied zeer belangrijk en baanbrekend werk, door studies en artikels welke in haar tijdschrift *Revue belge de numismatique* verschenen.

Deze vereniging, alleen toegankelijk op aanbeveling, houdt nog altijd haar vergaderingen. Haar drie-maandelijke uitgave werd opgegeven en vervangen door een tijdschrift dat twee maal per jaar zou verschijnen en dan later door een jaarboek.

We vonden voor kort nog een interessante getuigenis in het drie-maandelijkse Nederlands tijdschrift *De Geuzenpenning*, 12^e jg. N^o van okt. 1962, en wel in het artikel getiteld: H. J. De Voogt — een wetenschappelijk verzamelaar - 1837-1875. Het toont ons het grote belang van voornoemde Belgische vereniging. We vinden op blz. 45: « Gelukkig beperkte hij zich niet tot het doen van naspeuringen alleen, maar publiceerde hij zijn bevindingen ook ».

« Zeven artikels van zijn hand verschenen in de *Revue belge de numismatique* in de periode van 1857 tot 1873. Dit was in die tijd het enig numismatisch vaktijdschrift waarin Nederlandse numismaten hun publikaties konden plaatsen. In Nederland ontstond eerst twintig jaar later een tijdschrift, welk later vervangen werd door een jaarboek ».

Zo ging de studie van de munt- en penningkunde hier en elders nieuwe wegen op. De gepubliceerde studies waren meer systematisch opgevat en doorgevoerd en historisch verantwoord.

Mijns insziens is er nog een grote toekomst weggelegd aan numismatische publicaties. Zowel aan de diepgaande, ernstige studies over munt- en penningkunde of van één zijner onderdelen, als aan goede vulgariserende artikels.

Van de andere kant wordt door munt- en penningverzamelaars de noodzakelijkheid van een lidmaatschap bij een vereniging van verzamelaars meer en meer aan gevoeld. Inderdaad geeft dat lidmaatschap kans tot allerlei onvermoede kontakten ⁽¹⁾.

(1) In verband daarmee vinden we op de folder uitgegeven ter gelegenheid van de munttentoonstelling te Luik van 14 tot 22 oktober II. door de « Cercle

Het verschijnen van opstellen, artikels, studies en boeken over munten en penningen is altijd het resultaat van een reeks opzoekingen, bevindingen en studiekontakten; ze zouden ook tot groepwerk kunnen aanleiding geven.

Stippen we tevens het feit aan, dat de numismatische verenigingen de laatste 25 jaren een zekere democratisering hebben ondergaan.

De medewerking van alle leden aan eenzelfde groepswerk aangaande het onderzoek of de publicatie van de gezamenlijke resultaten laat nog heel wat te wensen over.

We zouden zover moeten komen, dat wanneer numismaten — dit zijn de specialisten — een standaardwerk op 't getouw hebben, ieder verzamelaar zou bereid gevonden worden zijn bevindingen mede te delen.

Dat zou best kunnen gebeuren door het rondsturen van vragenlijsten door de op- of samensteller(s) van het nieuwe standaardwerk. Dan zou het gevaar minder groot zijn, dat een paar jaren na het verschijnen van een dergelijk standaardwerk, er al een groot aantal « onbekende » stukken zouden gesignaleerd worden door de vele verzamelaars die verhoopten alle gegevens in het standaardwerk te zullen aantreffen. Maar ... deze opvatting veronderstelt twee alternatieven: de auteur of auteurs moeten vooraf bereid zijn bij hun onderneming « derden » te betrekken (al was het maar door het sturen van vragenlijsten); van de andere kant, moeten verzamelaarskringen en verzamelaars ook bereid blijken mede te speuren en te zoeken.

Staan we in werkelijkheid zover af van zulk ideaal samenwerken? Vorige eeuw waren het vooral gegoeden en rijke ingezetenen, die zich met het verzamelen (soms was het slechts een bijeenbrengen, of ... opstapelen) van muntstukken en (of) penningen bezig hielden. De besten, de uitzonderingen, lieten zich ook in met de studie van de numismatiek.

numismatique liégeois », aangesloten bij het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde, blz. 6: (we vertalen) « Akademisch en wetenschappelijk kan de « Société royale belge de numismatique » niet aan alle noodwendigheden beantwoorden o.m. het leggen van de noodzakelijke kontakten tussen de verzamelaars, waarvan het getal aanzienlijk is aangegroeid, en het propageren en verspreiden van numismatische vulgarisatie ».

« Het is vooral aan deze opgave dat het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde zich gewijd heeft. Gesticht in 1950, bestrijkt het meerdere landen, hoewel de meerderheid van haar leden in België verblijven. De « Cercle numismatique liégeois » is er een plaatselijke afdeling van. Een maandelijks tijdschrift houdt de leden op hoogte van de werkzaamheden van de afdelingen in de voornaamste steden van ons land verspreid ».

Thans wil haast iedere verzamelaar meer weten over zijn verzamelobjecten. Hij leest er niet alleen iets over, maar hij bezit ook katalogen en boekwerken, die hem bij identificatie en de geschiedenis helpen en voorlichten.

* * *

Het is U wellicht bekend, dat de grote Rubens, in de xvii^e eeuw, een grote kollektie munten bezat en ook handel dreef in allerlei kunstvoorwerpen. Zijn buitengoed te Elewijt achter Mechelen, op de plaats waar eens een Romeinse nederzetting stond heeft hen ook munten geleverd.

De Antwerpse Burgemeester Schets, welke te Grobbendonk een kasteel bezat, verloor bij het afbranden ervan, een kostbare verzameling antieke munten.

Vorige eeuw waren er te Antwerpen heel wat welstellende families, (o. m. de families Cloostermans, Geelhand, Lombaerts, Mayer van den Bergh, Osterieth, Ter Bruggen, e. a.) welke grote, belangrijke en waardevolle muntverzamelingen bezaten. Een deel van hun bezit bleef voor de gemeenschap bewaard, zodat het uiteindelijk in de Antwerpse Musea en het Penningkabinet te Brussel terecht kwam.

Op dit ogenblik kunnen we gerust en zonder overdrijving zeggen dat het patrimonium der Antwerpse Musea aan numismatische verzamelingen een grote schat bezit.

De Heer F. Smekens, Conservator van de Oudheidkundige Musea van de Stad Antwerpen⁽¹⁾ was zo vriendelijk en bereidwillig ons daarover nader toe te lichten :

* Het numismatisch bezit van de musea onder ons beheer, ziet er grosso-modo als volgt uit :

I. Museum Vleeshuis. — Bezit in aantal ongeveer 15.000 stuks. — Aard van de kollekties :

(a) Antwerpse munten, noodmunten en penningen, proefpenningen en medailles. — (b) Legpenningen, méreaux of gilde-penningen, armenpenningen, penningen der rederijderskamer uit Antwerpen, doch ook uit andere Belgische steden. — (c) Munten van de Hertogen van Brabant. — (d) Munten van de Romeinse Republiek, Romeins Keizerrijk, de Romeinse koloniën en Griekenland. — (e) Munten van Zweden, Oostenrijk, Denemarken, Italië, Duitsland, Enge-

(1) Museum Vleeshuis : Vleeshouwerstraat 38-40, Antwerpen

land, Frankrijk zijn er in vertegenwoordigd, zowel met medailles, als met munten.

Grote kollekties in bovenvermelde musea aanwezig : de verzameling Cloostermans (1872) en die van Ter Bruggen (1874-1875) deze laatste omvat 1596 stukken en is een gespecialiseerde verzameling Antwerpse stukken : zowel munten en penningen te Antwerpen geslagen, als stukken betrekking hebbend op de geschiedenis van de stad. (1).

II. Etnografisch Museum (2). — De numismatische verzameling telt 3.001 exemplaren (allen munten en penningen van buiten Europa). — Aard : Aziatische munten w.o. een groot aantal Chinese, behorende tot de kollektie Schepers, aangekocht in 1947 (het is een verzameling met internationale faam).

III. In het Kunsthistorisch Museum Rubenshuis berust het legaat Prosper Michaux († 1952) ; het omvat 758 Griekse, Romeinse, Byzantijnse en Gallische (Keltische) munten. — Een deel ervan is bestendig tentoongesteld in de « Kunstkamer » van het Rubenshuis.

Conservator van het Museum : Fr. BAUDOIN, Rubensstraat 9/11, te Antwerpen.

IV. Het Museum Mayer van den Berg bezit ongeveer 1.000 munten en penningen. Ze worden vermeld in de *Catalogue des médailles, monnaies ... du Musée Mayer van den Berg*.

De Heer DE COO, secretaris van dat museum, staat voor verdere inlichtingen tot uw dienst : Lange Gasthuisstraat, Antwerpen.

Ik heb aan de Heer Conservator Smekens ook de vraag gericht of er in de Scheldestad mogelijks een zelfstandig munt- en penningkabinet zou tot stand komen. Waarop geantwoord werd : « Wat het bijeenbrengen in één museum betreft, er zal weinig kans toe bestaan : bepaalde zaken werden aan een bepaald museum geschonken.

(1) Van de door de Stad Antwerpen aangekochte kollektie TerBruggen werd een katalogo uitgegeven : *Histoire Métallique d'Anvers / Catalogue de la / Collection Ter Bruggen / Monnaies / Méreaux, jetons, médailles, plaques et empreintes. / Propriété de la Ville d'Anvers*. Antwerpen, 1874-1875, 114 blz. 1541 beschreven nummers + een supplement van 55 beschreven nummers. — Prijs Fr. 1,50 (in 1875).

(2) Het Etnografisch Museum te Antwerpen is nog niet toegankelijk voor het publiek.

Zo voor het Rubenshuis en Museum Mayer van den Berg, dit laatste heeft trouwens een speciaal statuut ».

* * *

De laatste 25 jaren is de Stad Antwerpen zeer druk bezig gans haar bezit aan oudheidkundige voorwerpen te herzien en te herklasseren. Wanneer één van de afdelingen haar volledige beurt kreeg en klaar kwam, werd een publieke inventaris-tentoonstelling gehouden, en de nieuwe catalogoog in verkoop gebracht. Reeds een tiental zagen het licht, o.m. die van ijzerwerk, glas, aardewerk, beeldhouw-
werk, porcelein, wapens, enz..

Sinds vele jaren spreekt men over het organiseren van een tentoonstelling over het numismatisch bezit van de Antwerpse Oudheidkundige Musea. Er blijken ernstige redenen om nog te verdagen.

We laten nogmaals de Heer Conservator aan het woord: « Wat onze verzamelingen in de Oudheidkundige Musea betreft: we zouden niet beter vragen dan de muntenverzameling in te richten en tentoon te stellen. We hebben nu al tien inventaristentoonstellings-katalogi en er wordt nog steeds voortgewerkt aan andere afdelingen. Het geschiedt in de mate van het mogelijke en met een uiterst beperkt personeel, waaronder geen enkele muntspecialist ».

« Daarom moeten de munten wel blijven liggen tot mogelijk de Heer Van Heesvelde (1) later die taak op zich kan nemen. Er is te veel te doen door weinigen ».

« Doch iedereen, die wil komen studeren, eventueel helpen — als hij bevoegd is — kan dat, gezien in het Vleeshuis een leeszaal voor dergelijke doeleinden voorhanden is » (2).

We zullen dus de rijke numismatische kollektie in afzienbare tijd niet tentoongesteld zien.

U vraagt U wellicht af: werd dat bezit voorheen niet geklasseerd? Heel zeker en ... voor die tijd, 70-80 jaren terug, zelfs goed. Conservator SMEKENS houdt er aan, dat alle identificatie wordt herzien en zo nodig op punt gesteld. Dat is een precies en belangrijk werk. We juichen van harte dat wetenschappelijk initiatief van de Heer Conservator toe.

(1) De Heer Fr. Van HEESVELDE is lid van de Raadgevende Kommissie van de Musea Steen en Vleeshuis. Hij is ook actief lid van ons Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde. Hij is de beste kenner en specialist van de « Filippus-daalders » en bezit ervan één van de meest volledige en vermaarde verzameling van de wereld.

(2) Aanvragen schriftelijk te richten aan de Heer Conservator (zie p. 80).

Maar ... en dat is nu de keerzijde van de medaille, om het op zijn numismatisch uit te drukken, wanneer het, zoals te Antwerpen gaat over duizenden stukken, is dat een werk van lange adem. Want ieder stuk, munt of penning, krijgt een nieuwe steekkaart waarop o.m. wordt ingevuld: aard van het stuk, benaming, land of streek van herkomst, grondstof (metaal), doormeter, gewicht, bijzonderheden, staat van bewaring, herkomst: gift, vondst, aankoop, en alle nuttige bibliografische gegevens betreffende de identificatie. Voor duizenden stukken betekent dat evenzoveel malen een inspanning van speuren, zoeken en napluizen naar de precieze identificatie of bevestiging ervan.

Zo'n werk zou prachtig groepswerk kunnen zijn voor een vereniging als de onze. Wanneer enkele specialisten, laat ons zeggen vier of vijf, ieder een bepaalde historische periode voor hun rekening zouden nemen en wekelijks een drietal uren willen besteden, dan moet zulk werk toch opschieten.

De rijke numismatiek van Antwerpen, onze handelsmetropool, haven- en kunststad alsook centrum van handel en nijverheid, verdient wel een keurig en geklasseerd rijk numismatisch bezit.

De macht en voornaamheid van deze aloude Civitas vinden we weerspiegeld in een van zijn eerste munten: de kleine zilveren denieren, met de burcht als beeldenaar, die dagtekenen en uit het einde van de XIIe eeuw; gevolgd door die van de hertogen van Brabant, verblijvend te Leuven, maar eveneens muntend te Antwerpen. Antwerpen was te dien tijde een markgraafschap in het hertogdom Brabant.

Van in die tijden bezat Antwerpen een muntwerkplaats (1). Het eerste werkhuis, lag binnen de omheining van de burcht (thans het Steen). Het muntteken van Antwerpen werd een opgeheven open hand, die we op munten en penningen te Antwerpen in de loop der tijden geslagen, terugvinden. In de XVIe en XVIIe eeuw was de Munt te Antwerpen de drukste van 't hele Hertogdom Brabant. Naast de oude munten en penningen van Antwerpen werden in de moderne tijden, sinds 1830 voor de Stad Antwerpen heel wat herinneringspenningen en medailles geslagen, welke historische zowel als kulturele gebeurtenissen vereeuwigen. Dat alles bevat samen honderden stuks. Daarbij mochten er minstens evenveel gevoegd worden, die geslagen zijn

(1) Een degelijke geschiedenis van de Antwerpse munt en een overzicht van haar bedrijvigheid vindt U in *L'Hôtel des Monnaies d'Anvers*, door P. GÉNARD, Brussel 1874.

Deze bekroonde studie werd eerst opgenomen in de *Revue belge de numismatique*, 1871. Door de zorgen van boekhandelaar G. Muquardt uit Brussel, werd ze later als brochure uitgegeven in opdracht van de « Académie d'Archéologie de Belgique ».

in opdracht van privee-initiatief van personen, verenigingen of maatschappijen.

Geen enkele van deze moderne stukken komt voort uit de Antwerpse munt daar deze bij ordonantie van 16 november 1786 voorgoed werd opgeheven.

KAREL II: Goude ducaton 1698. — Op de beeldzijde bemerkt men het Antwerps muntteken (open hand).

J. PITTOORS.
BORGERHOUT.

* * *

Pierre Magain. 64, Av. Marie-José, Bruxelles 15.

Recherche: Les monnaies de Jean Théodore de Bavière (Prince évêque de Liège).

Il souhaiterait pouvoir examiner les collections des membres, ceci en vue d'établir un catalogue des nombreux variétés de ces monnaies.